R. J. Benthem • 's-Hertogenbosch

Het Stadspark als ornithologisch studieveld.

In de Novemberaflevering 1941 van „De Levende Natuur" bepleit Dr. Thijsse in een artikel, „Instructieve Plantsoenen", de vorming van recreatieruimtes, binnen de bebouwde kom onzer steden, welke meer dan de huidige parken en plantsoenen, door hun uiterlijk aspect en door de keuze en wijze der beplanting, in overeenstemming zijn met de ons omringende natuur en daardoor voor den stadsmensch een ruimer gelegenheid bieden om zich vertrouwd te maken met den verschijningsvorm, samenstelling en biologische beteekenis der eigen inlandsche flora en fauna. Meer nog dan voorheen zou hij bij den aanleg dezer ontspanningsplaatsen, waarbij in het verleden bijna uitsluitend met motieven van aesthetischen aard werd gerekend, het accent willen leggen op het instructief-paedagogisch element, zoodat het stadsplantsoen, als recreatiegebied in ruimeren zin, ook tot de vorming van ons volk in natuurhistorisch-wetenschappelijk opzicht in groote mate zal kunnen bijdragen. In zijn jongen Amsterdamschen tijd heeft hij, evenals wij generaties nà hem, de beteekenis van het stadspark voor de middelbare schooljeugd leeren verstaan. En in zijn eigen wondermooien „Hof", waarin hij nu ook al weer lange jaren rondkijkt, kreeg hij gelegenheid door leerzame vergelijkende studie zich een gedachtebeeld te vormen over het volksplantsoen der toekomst, over het betere, „mooiere" park, waarin men de boeiende vormenrijke natuur van ons schoone deltaland zal leeren genieten en verstaan.

Met instemming hebben wij zijn betoog gevolgd en wij hopen het stellig met hem dat het plantsoenwezen, hoe eer hoe liever, den door hem aangeduiden weg zal willen inslaan, opdat de natuurwaardeering, mede als gevolg dezer toegankelijke, onderwijzende „natuurcentra", als gelijkgerechtigde cultuurstrooming in breedere lagen van ons volk de erkenning verkrijge waarop zij recht heeft. Zien we naar enkele der jongste scheppingen op parkgebied in ons land - we denken aan het Amsterdamsche Boschplan en het Zuiderpark in den Haag - dan treden daar gelukkig reeds vele nieuwe opvattingen te dien aanzien voor het voetlicht en dat geeft voor de toekomst groote verwachtingen, al is het er misschien nog niet heelemaal zoo als Dr. Thijsse het zich wel graag zou wenschen.

Voorloopig echter moeten wij onzen troost nog zoeken in de

parken en plantsoenen zooals onze steden ze thans nog bezitten, en gelukkig kunnen we dien troost daar in ruime mate vinden. Ook voor den onderzoekenden geest toch kan het simpele stadspark vaak zijn een rijke bron van eenvoudig, vreugdig natuurgenot. Zelf hebben we een kleine vijftien jaren in zoo'n stadspark in verloren halfuurtjes ontspanning gezocht en alleen al op het terrein van het vogelleven heeft zich daar een ongekende wereld aan ons geopenbaard.

Misschien kan het zijn nut hebben eens de aandacht te bepalen bij die vogelwereld uit het stadspark opdat moge blijken welk een waardevol ornithologisch studieveld hier voor vele jonge natuurvrienden braak ligt. Tevens moge hieruit blijken hoe ook de stedeling vaak in naasten kring een rijk natuurleven deelachtig kan zijn zoo hij slechts oogen en hart er voor open houdt.

Onze ervaringen gelden in hoofdzaak de vogelrijke parken in Amsterdam-Noord, het Volewijkspark en het IJbosch, doch soortgelijke waarnemingen kan men overal doen in ieder plantsoen van eenigen omvang, waar water en ruigte in voldoende mate aanwezig zijn.

—

Vroeg in het voorjaar reeds, als de jasminium nog bloeit, als de wintergasten nog allen aanwezig zijn en de lentezangers nog elders toeven, kan men in het stadsplantsoen zijn ornithologische studies beginnen. De tientallen halfwilde eenden, waaraan tegenwoordig de meeste parken rijk zijn, bieden juist dan, door de gunstige waarnemingsmogelijkheden, een goede gelegenheid voor de bestudeering van het boeiend proces van de paringsbiologie. Alsmaar kopknikkend draaien dan de bonte woerden met hun prachtig groen glanzende koppen rond hun wijfjes heen, als een onmiskenbaar teeken van het komend getij. In de Amsterdamsche parken kan men die mak geworden wilde eenden alom in hun doen en laten gadeslaan want in het afgeloopen tiental jaren hebben zij er hun tamme witte verwanten in aantal reeds verre overtroffen, en daar behoeven we heusch niet rouwig om te zijn. Aardiger nog zou het wezen als we er ook nog wat andere wilde soorten hadden. In de parken van St. James, in het hart van Londen, zagen we voor jaren tusschen de gewone wilden ook kuifeenden, smienten en pijlstaarten en dat zou hier eigenlijk evengoed kunnen. Een onbezorgd leven krijgen ze op den koop nog toe.

Omstreeks dienzelfden tijd krijgen de kokmeeuwen, die altijd in

en rond de vijvers toeven, de een na de ander hun bruiloftskap, en de rauwe kreet van de zilvermeeuw wordt dan van dag tot dag welluidender.

Eind Februari, aanvangend met den voorjaarsroep van den zanglijster, begint er dan voor den vogelvriend ook in het stadsplantsoen een heerlijke tijd: de weken voorafgaand aan nestbouw en paarvorming, waarin de mannetjes alom hun broederf kiezen en zich met luider stem in het territorium trachten te handhaven. Welk een heerlijke weken zijn dat in dien prillen lentetijd, als we daar temidden dier immer bedrijvige stad, tusschen de bottende takken en de eerste bloesem van de ribes, kornoelje en Chineesch klokje al die fijne voorjaarsgeluiden kunnen beluisteren. Uit het vrijwel nog kale hout klinken daar dan de hooge stemmen van koolmees en pimpel en de teere welluidende zang van den roodborst; 't eerste gestamel van den tjiftjaf, de ontroerend weemoedige strophe van den fitis, de forsche variable roep van den zanglijster en de heerlijke avondzang van de merel. Welk een pracht gelegenheid, vlak bij huis, voor territoriumstudie en ethologie, voor het nagaan van zang en balts.

Hoe verder het voorjaar dan voortschrijdt, des te veelvuldiger worden die vogelgeluiden, waaronder de bescheidene, minder welluidende klanken van musschen, groenlingen en anderen somtijds verloren dreigen te gaan.

De tijd van den nestbouw, van eieren en jongen, breekt er nu aan en die schenkt weer andere mogelijkheden voor jeugdige vogelvrienden. Jaren geleden hebben wij, als jong N.J.N.'er, met medewerking van den dienst der Beplantingen, gelegenheid gehad tot een regelmatig gehouden nestkastcontrole en we weten dus uit ervaring welk een boeiende, leerzame bezigheid dit voor de stadsjeugd kan zijn. Ongemerkt doe je er een heele dosis kennis mee op van nesten en eieren en de gewoonten der broedende vogels. En dat alles diende dan trouw geregistreerd. Welk een vreugdevol intermezzo in het overladen schoolprogram, dit wekelijks contact met de vogels en bloemen uit het plantsoen. Alleen al die tocht met den tuinman door het bloeiende hout van meidoorn, sneeuwbal, prunus en pirus, van geldersche roos, berberis, seringen en jasmijn, was steeds een onverdeelde vreugde.

Naar wij stellig verwachten kunnen ook thans nog meerdere jonge vogelvrienden zich met dezen nuttigen arbeid verdienstelijk maken. In hoofdzaak gaat het om legsels van kool- en pimpelmee-

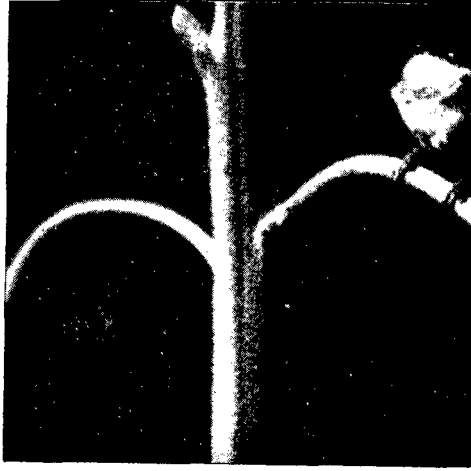
zen; de grootere kastjes huisvesten spreeuwen en soms ook wel musschen, al worden die laatsten dikwijls geweerd. In de speciale vliegenvangerkastjes hebben we daar in Amsterdam in onzen tijd nooit eenig legsel in aangetroffen.

Buiten de bewoners dezer kunstmatige nestgelegenheden, huist er in die groote stadsparken vaak nog een rijk gevarieerde broedvogelbevolking. En al is het dan verboden de gebaande wegen te verlaten toch kunnen we, als we oogen en ooren maar goed gebruiken, nog veel daarvan gewaar worden. Verschillende nesten toch, vooral van vroeg broedende soorten als merel en zanglijster, zijn in die eerste weken reeds van verre goed waarneembaar omdat deze vogels al lang en breed op de eieren zitten als de meeste boomen nog maar half in blad zijn. Ook de houtduiven, hoewel die vaak aanzienlijk later zijn, steken hun nest in den regel niet onder stoelen of banken. Tot in de kleinste plantsoentjes, midden in de stad, kan men hun broze bouwsel vinden. Eens zelfs troffen we hun nest op een overhangenden tak, vlak boven de razend drukke brug tusschen Ferdinand Bol- en Vijzelstraat. Een andere sinjeur verzorgde zijn kroost op een vuile, stoffige plaats, temidden van rook en smook, achter de kap van het Centraal Station.

Maar temidden van het dichtste struweel broeden daar in IJbosch en Volewijkspark: de fitis, de tjiftjaf, de tuinfluiter, de spotvogel, de roodborst, de winterkoning, de vink en de kneu. Ook „wilde" eend, waterhoen, vliegenvanger, groenling, pimpel, kool- en staartmees brengen er hun jongen groot, en mogelijk ook van tijd tot tijd de Vlaamsche gaai. In het hooge hout broedt voorts zoo nu en dan een enkele zwarte kraai. Van de overige soorten die somtijds in stadsplantsoenen hun broederf kiezen noemen we nog de meerkoet en de dodaars, de groote lijster, de roek, de holenduif, de boomkruiper en zelfs de kleine bonte specht. Ieder broedseizoen geeft trouwens steeds weer nieuwe, onverwachte dingen te beleven en alleen al het gadeslaan van al die bedrijvige vogels bij het foerageeren en het voeren en verzorgen der jongen is steeds weer even boeiend, belangwekkend en leerrijk.

—

Echter niet slechts als broedterrein, voor de bestudeering van zang, gedrag en broedgewoonten, is het stadspark van waarde; in vrijwel even groote mate heeft het voor den stedeling-ornitholoog beteekenis als waarnemingsplaats voor trekbewegingen. Telkens weer valt het ons op hoe juist die parken in de groote steden ware

De Zwartkopmees ; regelmatig bezoeker van het plantsoen.
(*Foto R. J. Benthem*).

concentratieplaatsen blijken te zijn, waar we op een simpele wandeling van nauwelijks een half uur tijds dikwijls veel meer vogels treffen dan op een urenlangen zwerftocht door de uitgestrekte Veluwsche of Brabantsche bosschen. Juist in die boscharme gebieden rond de groote steden in het westen schijnen al die trekkende zangers tot de enkele houtopstanden van parken en plantsoenen te worden aangetrokken en samengedrongen, waar men ze dan vaak in ongekende aantallen waar kan nemen. De stadsbewoner die het er om gaat in korten tijd een flinke soortenkennis op te doen behoeft dan ook, vooral in het winterhalfjaar, heusch niet te ver van huis te gaan, indien hij slechts zorg draagt zijn regelmatige parkwandeling, liefst vroeg in den morgen of tegen den avond, niet te missen.

Bijna het geheele jaar door kan hij daar van drie trekbewegingen getuige zijn. Zelfs nog in Mei, als vrijwel alle parkvogels reeds op de eieren zitten, kan men jaar in jaar uit die kleine, fraai geteekende, zwartgrauwe vliegenvangertjes door het hout zien sluipen, die dan nog op weg zijn naar hun broedplaatsen. En reeds tegen het eind van den middenzomer, in den tijd dat de houtduiven nog lustig broeden, verlaten reeds meerdere zangers hun broedterrein om plaats te maken voor gasten uit andere streken. Omstreeks half October, de tijd van den grooten trek, bereikt dat dan zijn hoogtepunt. Dan jaagt er telkenjare gedurende korten tijd de exotische blauw-groen-roode ijsvogel met schrillen fluitenden roep boven het wateroppervlak van de parkvijvers, en dan kan soms eensklaps het houtgewas in het Volewijkspark bevolkt zijn met groote troepen

merels en koperwieken, lijsters uit de Scandinavische en Baltische landen, die er zich dan dagelijks zat komen eten aan de zwaar met bessen beladen heesters. Al die struiken van lijsterbes en meidoorn, van geldersche roos en berberis, vormen dan evenzoovele verzamelplaatsen voor dat hongerig vogelleger.

Sla je al die gasten zoo enkele jaren lang gade, dan weet je op het laatst precies waar je ze alle kunt ontmoeten. Iedere soort heeft zoo haar eigen hoekje waar ze een gedekte tafel vindt en waar ze dus het liefste toeft. Reeds bij voorbaat weten we waar het luide getjakker van den kramsvogel klinkt, als de winter meenens wordt. We kennen de plekjes waar het zachte gefluister van de goudhaantjes ritselt tusschen het wintersche hout en waar de sijsjes hameren op de zwarte elzenproppen. En jaren aaneen reeds troffen we die aardige dikke groenlingen onder één enkelen onaanzienlijken rozenstruik, waar ze zich telkens weer aan de afgevallen bottels te goed kwamen doen.

Den ganschen winter door hebben wij zoo dagelijks kans op allerlei aardige ontmoetingen. Meestentijds zijn het de gewone dagelijksche klanten: de koperwieken, merels en zanglijsters, de meezen, de vinken en de goudhaantjes. Maar soms ook zitten er keepen bij of vuurgoudhaantjes, zwarte meezen, matkoppen of groote bonte spechten. Ja zelfs soorten die men er zeker niet verwachten zou kan men somtijds ontmoeten in het wintersche park, waar ze minder gemakkelijk aan de aandacht ontsnappen dan buiten in bosch en veld. We kunnen dan ook gerust verklaren dat we een belangrijk deel onzer huidige kennis omtrent Neerland's avifauna te danken hebben aan die tallooze „uitvluchtjes" naar het plantsoen. Hier leerden we de goudvink en de ransuil kennen, de houtsnip en de ijsvogel, soorten die men zich veeleer denkt in het boeiend tafereel van de wildernis, doch die zich hier wonderwel thuis kunnen voelen. Eenmaal zelfs troffen we er een verdwaalde, uitgeputte zeekoet aan, ineengedoken op het gazon van een vijverrand, wachtend op haar einde. Een ander maal was het een wilde zwaan, die op het water van den vijver een toevlucht had gezocht. En soms ook zijn het reigers, sperwers, boomvalken, kruisbekken of pestvogels die er voor korten tijd verwijlen.

Zonder nog te spreken van den groei en bloei van boom en struik en bloem kan men zoo aan de vogels alleen reeds den loop der seizoenen in het stadspark volgen. Hoeveel te meer echter

nog kan dit het geval zijn indien straks, naar den wensch van Dr. Thijsse, bij den aanleg van het plantsoen tevens de vorming eener „wilde" flora en fauna doelbewust wordt nagestreefd. Wanneer, met behulp van den deskundigen mensch, de boomen en struiken, de bloemen, de bijen, de vogels en de vlinders het milieu zullen scheppen waar zich de stedeling zijn verbondenheid bewust kan worden met het leven der natuur, met plant en dier en landschap. Wanneer hij zich voor ontspanning naar lichaam en geest en voor levenverrijkende studie zal kunnen verpoozen in een waarlijk „instructief plantsoen".

Zie hierbij ook de omslagfoto: een vijver in het Amsterdamsche Volewijkspark, verblijfplaats voor tallooze watervogels.
(*Foto R. J. Benthem*).

Dick Deinum • Amsterdam

De Orchidee als kamerplant.

Reeds meerdere malen is er in verschillende tijdschriften op gewezen, dat de orchidee ook als kamerplant zijn waarde heeft, gezien de gunstige ervaringen, die verschillende liefhebbers met kweeken mochten opdoen .Ik kan dit feit door mijn persoonlijke waarnemingen volkomen onderstreepen en daar er onder de lezeressen en lezers van dit blad ongetwijfeld velen zullen zijn, die gaarne eens een proef willen nemen met zoo'n begeerden plant, wil ik hier enkele soorten nader omschrijven en een kleine toelichting geven wat de verzorging aangaat.

Over het algemeen wordt de orchidee als tropische plant beschouwd, die dus veel warmte noodig heeft.

Dit is echter niet geheel juist. Er zijn verschillende soorten, die uit een gematigd klimaat komen en dus bij uitstek geschikt zijn voor kamercultuur. Van deze is in de eerste plaats te noemen de Paphiopedilum insigne Pfitz. afkomstig uit de Himalaya, waar de plant op 2000 meter hoogte groeit. Het is het bekende venusschoentje, een orchidee met een ca. 20 c.m. lange bloemstengel, die tegen November verschijnt en tot Maart op de plant kan blijven. Ook afgesneden zijn de bloemen vaak enkele maanden goed te houden.

Dit zijn factoren, die bij de keuze van een kamerplant toch zeker van belang zullen zijn. Een tweede soort, minstens zoo belangrijk als de eerste, is de Odontoglossum grande Ldl. die uit Guatemala en Costa-Rica afkomstig is. Terwijl de Paphiopedilum